

Потяк В. І.,
асистент кафедри кримінального права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ФОРМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНІ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРО ПРИМИРЕННЯ

THE FORM OF CRIMINAL-LAW MECHANISM OF SECURING THE FULFILLMENT OF AGREEMENTS OF RECONCILIATION

Стаття присвячена пошуку оптимальної форми кримінально-правового забезпечення виконання договору про примирення. У статті виділено договірні форми як результат примирення у разі вчинення кримінального правопорушення. Пропонується, що формою основного механізму кримінально-правового забезпечення охорони виконання договору про примирення є оновлена стаття 389-1 КК України під назвою «Умисне невиконання договору про примирення», яку варто вважати кримінальним проступком.

Ключові слова: договір про примирення, договірні форми, кримінальний проступок.

Статья посвящена поиску оптимальной формы уголовно-правового обеспечения исполнения договора о примирении. В статье выделены договорные формы как результат примирения в случае совершения уголовного правонарушения. Предлагается, что формой основного механизма уголовно-правового обеспечения охраны исполнения договора о примирении является обновленная статья 389-1 УК Украины под названием «Умышленное невыполнение договора о примирении», которую следует отнести к уголовному проступку.

Ключевые слова: договор о примирении, договорные формы, уголовный проступок.

The article deals with the search of the optimal form of criminal-law mechanism of securing the fulfillment of agreements of reconciliation. It singles out contractual forms as a result of reconciliation in case of committing a criminal offence. It is suggested that the form of the major criminal-law mechanism of securing the fulfillment of agreements of reconciliation is the amended Art. 389-1 of the Criminal Code of Ukraine entitled "Deliberate Non-Fulfillment of an Agreement of Reconciliation", which should be rated as a minor criminal offence.

Key words: agreement of reconciliation, contractual forms, minor criminal offence.

Стаття 389-1 КК України передбачає кримінальну відповіальність за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості [1]. Зазначене діяння було криміналізоване 13 квітня 2012 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» [2]. Однак наявний підхід до сучасного кримінально-правового забезпечення охорони виконання договору про примирення не враховує усіх сучасних тенденцій і розвитку правової думки, договірного потенціалу у кримінальному праві та кримінальному процесі. Відповідно, актуальним видається пошук оптимальної форми кримінально-правового забезпечення охорони виконання договору про примирення.

До найновіших досліджень кримінальної відповіальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості належить дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук С.О. Ященко [3]. Крім того, питання договірних відносин у кримінальному праві і кримінальному процесі України досліджувалися у дисертаційних роботах, зокрема П.В. Пушкара «Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження» [4] (2005 р.), О.Є. Соловйової «Примирення сторін у кримінальному процесі України» [5], А.М. Ященка «Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-

правового регулювання» [6] (2006 р.), Ю.І. Микитина «Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні» [7] (2010 р.), Н.В. Нестор «Запровадження медіації в кримінальному процесі України» [8] (2013 р.), Р.В. Новака «Кримінальне провадження на підставі угод в Україні» [9], О.О. Леляк «Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України» [10] (2015 р.), а також Г.Ю. Саєнко «Привадження на підставі угод у кримінальному процесі України» [11] (2017 р.).

Метою статті є визначити оптимальну форму кримінально-правового забезпечення охорони виконання договору про примирення.

Насамперед варто акцентувати, що у межах цього дослідження базовим є підхід про розмежування у контексті кримінально-правової охорони як різних за своє природою та призначенням інститутів угод про примирення і угод про визнання винуватості з певних міркувань. Зокрема, Ю.І. Микитин, говорить, що ці два види угод різні за свою сутністю [12, с. 109], попри те, що їх головною метою є якомога швидке вирішення конфлікту задля процесуальної економії, а також задоволення потреб обвинуваченого у пом'якшенні покарання [13, с. 249].

Необхідно акцентувати на основних відмінностях цих двох видів угод:

1) угода про примирення зорієнтована на інтереси потерпілого і підозрюваного, обвинуваченого,

а угоди про визнання винуватості – підозрюваного, обвинуваченого;

2) різниця, безумовно, у сторонах: угода про примирення укладається між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, а угода про визнання винуватості – між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим;

3) виконання угоди про визнання винуватості, як правило, здійснюється у момент її укладення чи затвердження судом, виконання угоди про примирення може мати тривалий характер, а повна реалізація договірних домовленостей бути може становити від кількох тижнів до кількох років.

4) вбачається, що угоди чи інші формалізовані домовленості про примирення охоплюють значно більший сегмент кримінально-правових і кримінально-процесуальних відносин, ніж угоди про визнання винуватості.

У зв'язку з викладеним має бути різний підхід до кримінально-правової охорони угод про примирення та угод про визнання винуватості. Одразу зазначимо, що перебуваємо на позиції необхідності декриміналізації відповідальності за умисне невиконання угоди про визнання винуватості. В цьому разі можемо погодитися з думками О.В. Кучинської, Г.Т. Іскандерової [14, с. 107] і частково розділити аналогічну позицію Г.З. Яремко [15, с. 177] та Г.Ю. Саєнко [16, с. 193] щодо кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди визнання винуватості (вони не розглядають окремо питання кримінальної відповідальності за умисне невиконання угод про примирення і угод про визнання винуватості). Водночас вбачається необхідність іншого підходу до кримінальної відповідальності за умисне невиконання угод про примирення.

Кримінально-правове забезпечення охорони виконання угод про примирення розглядаємо як гарантування, захист і охорона суспільних відносин, пов'язаних із виконанням угод про примирення шляхом встановлення кримінальної відповідальності чи через превентивні і заохочувальні кримінально-правові та кримінально-процесуальні механізми.

Основним механізмом, засобом кримінально-правової забезпечення охорони угод про примирення є встановлення кримінальної відповідальності за їхнє не виконання. Своєю чергою, превентивні і заохочувальні механізми є додатковими, іх ще можна іменувати «іншими механізмами забезпечення охорони угод про примирення».

Варто зазначити, що базовий підхід, пов'язаний із кримінально-правовим забезпеченням охорони виконання угод про примирення, розглядає проблему значно ширше, не обмежуючись тільки інститутом угод про примирення, а беруться до уваги різні договірні форми, досягнуті як результати примирення у кримінальному праві і кримінальному процесі.

Відповідно, кримінально-правове забезпечення охорони виконання угод про примирення варто розглядати у вузькому і широкому розумінні: 1) у вузькому – кримінальна відповідальність за невиконання

угоди про примирення; 2) кримінальна відповідальність за невиконання різних договірних форм досягнуті як результати примирення у кримінальному праві і кримінальному процесі.

Варто вести мову як про нормативно закріплени договірні форми на рівні КК України та КПК України, так і про наявні концепції, проекти законодавчих актів, які в перспективі можуть бути імплементовані в національне законодавство та заслуговують врахування у наукових дослідженнях.

До договірних форм як результату примирення у разі вчинення кримінального правопорушення належать такі:

1) угоди про примирення відповідно до глав 35 КПК України;

2) формалізований результат примирення відповідно до ст. 46 КК України;

3) формалізований результат примирення, з урахуванням якого застосовується стаття 66 КК України;

4) договір за результатами медіації. Його ще називають медіаційним договором [17];

5) програма ювенального примирення як результат розв'язання кримінально-правового конфлікту за участю неповнолітнього [18];

6) договір про примирення, який укладається між сторонами програми примирення, або угода, укладена в результаті відновного процесу (відповідно до проекту Концепції Закону України «Про юстицію щодо дітей») [19, с. 1, 5].

Зважаючи на те, що можливі різні договірні механізми примирення у кримінально-правовому і кримінально-процесуальних аспектах, доцільно вести мову не тільки про забезпечення охорони угоди, а саме договору про примирення як ширшого поняття. Зазначені форми є підсумком примирення у різних його проявах у кримінально-правових і кримінально-процесуальних відносинах. Узагальнено пропонується назвати їх «договір про примирення» та розглядати як комплексний об'єкт кримінально-правової охорони.

Вбачається, що можуть бути різні підходи до вибору форми кримінально-правового забезпечення охорони виконання договору про примирення:

1) збереження наявної форми кримінально-правового забезпечення охорони виконання угод про примирення на основі ст. 389-1 КК України;

2) скасування кримінальної відповідальності умисне невиконання угоди про примирення, передбаченої ст. 389-1 КК України, а відповідальність за таке діяння може існувати у межах ст. 382 КК України, яка передбачає відповідальність за невиконання судового рішення, якщо угода про примирення затверджена судом. Тобто ст. 389-1 КК України може бути декриміналізована;

3) розширення кримінально-правового забезпечення охорони договірних відносин у разі розв'язання кримінально-правового конфлікту шляхом врахування усіх можливих договірних форм. За такого підходу може існувати два варіанти.

По-перше, це може бути реалізовано через об'єктивну сторону ст. 389-1 КК, а предметом зло-

чину буде не «угода», а «договір» як широке поняття, що охоплюватиме усі попередньо наведені договірні форми як результат примирення у разі вчинення кримінального правопорушення. Також такий підхід допускає появу нової статті у КК України – ст. 389-2 КК України «Умисне невиконання договору про примирення».

По-друге, кримінально-правове забезпечення охорони виконання договорів про примирення може бути реалізоване через інститут кримінальних преступків. 10 листопада 2017 р. у Верховній Раді України зареєстровано Проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень [20]. У контексті вдосконалення цього законопроекту пропонується

передбачити такий кримінальний проступок як «Умисне невиконання договору про примирення». Такий підхід можна реалізувати шляхом зміни санкції у межах ст. 389-1 КК України, зважаючи на пропоновану нову редакцію ст. 12 КК України «Класифікація кримінальних правопорушень» згідно з Проектом закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень.

Вбачається, що оптимальною формою основного механізму кримінально-правової забезпечення охорони виконання договору про примирення є існування ст. 389-1 КК України, але під назвою «Умисне невиконання договору про примирення» як кримінального проступку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1443083704635653> (дата звернення: 15.02.2018).
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4652-17/paran87#n87> (дата звернення: 15.02.2018).
3. Ященко С.О. Кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 229 с.
4. Пушкар П.В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 23 с.
5. Соловйова О.Є. Примирення сторін у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 20 с.
6. Ященко А.М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Київ, 2006. 20 с.
7. Микитин Ю.І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.
8. Нестор Н.В. Запровадження медіації в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 19 с.
9. Новак Р.В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Харків, 2015. 20 с.
10. Леляк О.О Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 23 с.
11. Саєнко Г.Ю. «Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України» дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 244 с.
12. Микитин Ю.І. Відновне правосуддя у кримінальному провадженні: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 198 с.
13. Смирнов А.В. Состязательный процесс. СПб.: Альфа, 2001. 320 с.
14. Кучинська О.П. Процесуальний порядок провадження на підставі угоди про визнання винуватості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Київ, 2013. № 5. С. 104–107. URL: http://www.lj.kherson.ua/pravo05/part_2/30.pdf (дата звернення: 15.02.2018).
15. Яремко Г.З. Угоди про примирення або визнання винуватості: окремі матеріальні та процесуальні аспекти. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року: кримінально-правові та процесуальні аспекти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19–20 вересня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 174–177.
16. Саєнко Г.Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 244 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1922/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%A1%D0%B0%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_2017.pdf (дата звернення: 15.02.2018).
17. Проект Закону України «Про медіацію». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558 (дата звернення: 15.02.2018).
18. Проект Концепції програм ювенального примирення. Матеріали робочої зустрічі Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх (Київ, 7 липня 2017 р.). Київ, 25 с.
19. Проект Концепції Закону України «Про юстицію щодо дітей». Матеріали робочої зустрічі Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх (Київ, 26 грудня 2017 р.). Київ, 6 с.
20. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень (станом на 10 листопада 2017 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62859 (дата звернення: 15.02.2018).